

Grote projecten

Schönberg, Die Jakobsleiter, o.l.v. Kent Nagano. Harmonia Mundi.

De hemel past niet in een gewone concertzaal, moet Schönberg hebben gedacht toen hij in 1917 begon te

componeren aan *Die Jakobsleiter*, een oratorium over de weg naar het hiernamaals. Naast 720 koorzangers en 13 protagonisten – onder wie een aartsengel en ‘een stervende’ – had Schönberg een orkest in gedachten met onder meer 84 houtblazers, 36 stuks koper en 8 harpen. Later besloot de Weense componist dat het ook bescheidener kon. Maar *Die Jakobsleiter* hoort, net als de opera *Moses und Aron*, tot de grote projecten van Schönberg die hun eindfase nooit hebben bereikt.

Het waren projecten over oudtestamentische onderwerpen, over fundamenten van geloof en moraal. Daar moet je hoofd naar staan. Toen de Eerste Wereldoorlog voorbij was, zat het voltooien van *Die Jakobsleiter* er niet meer in. Toen Schönberg er als bejaarde Amerikaan nog eens een beurs voor probeerde te krijgen, werd hij met een kluitje in het riet gestuurd.

Dat het Rundfunkchor en Deutsches Symphonie-Orchester Berlin en twaalf solisten onder leiding van Kent Nagano *Die Jakobsleiter* hebben kunnen uitvoeren is te danken aan Winfried Zillig, een oud-leerling van Schönberg. Hij maakte in 1957, zes jaar na Schönbergs dood, een uitvoeringsversie op basis van 39 bladzijden partituur en een schetsboek.

De ‘Berlijnse’ cd is de belangrijkste Schönbergproductie sinds de *Moses und Aron* van tien jaar geleden door de Nederlandse Opera en het Concertgebouworkest onder Boulez. Maar belangrijk is Nagano’s uitvoering eerder door wat ze had kunnen zijn, meer dan door wat ze is.

Schönberg verzamelt in *Die Jakobsleiter* alle technische vondsten die hij in eerder werk presenteerde (zwevende tonaliteit, kwartenharmoniek, *Sprechgesang*, spiegelcanons), neemt een voorschot op zijn latere reekstechniek, en plaveit de weg naar de eeuwigheid met onaardse klankkleuren van harmonium, harpen, strij-

kers en celesta. Verbluffend is de vlucht door het zwerk van ‘de ziel’, een hoge sopraanstem die zich in grote intervallen naar de oneindigheid beweegt – zoals Edgar Varèse in 1958 ook zou doen in zijn *Poème électronique*.

Die hoge sopraan (Heidi Meier) doet het mooi, maar niet alle bijdragen in Nagano’s uitvoering zijn schitterend. Dieptepunt is de monoloog van een tenor-schreeuwlelijk, optredend als ‘Geroepene’. Nagano heeft meer verstand van instrumenten dan van zangers, zoals hij ook laat horen in twee versies van Schönbergs *Friede auf Erden*.

Kagel, Pianowerk. Paulo Alvares. CPD/Econa/Codaex (2 cd’s).

Vreemd, dat je het wonderschone piano-oeuvre van Mauricio Kagel zo weinig hoort. Het omvat een kleine kosmos aan ideeën, technieken en expressies. De avantgardistische scherpslijper van *Metapièce* (1961) spreekt niet minder tot de verbeelding dan de pure pianopoëet Kagel in het recente *À deux mains*. Op z’n best is Kagel in de wreed verbroken nostalgie van zijn ‘filmmuziek’ *MM51*, met de pianist als slachtoffer van een uit z’n doen rakende metronoom en een kakelende lachzak.

De Braziliaanse pianist Paulo Alvares heeft zich er met voorbeeldige zorg in verdiept, en blijkt (op Kagels voorschrift) ook als kreuner zijn mannetje te staan. In de hilarische *Ragtime*, een uitsnede uit het *Westen* van Kagels Windroos-stukken, verandert hij samen met de percussionist Christian Dierstein in een soort Guus Janssen/Wim Janssenduo, maar dan in miniatuur.

Carter, Homages & Dedications. Nieuw Ensemble. Montaigne/Naïve.

Ragfijn is de vertolkingskunst van Ed Spanjaard en het Nieuw Ensemble inzake Elliott Carter. De veteraan uit New York droeg zes jaar geleden zijn *Luimen* op aan het ensemble, dat zelf de titel mocht verzinnen. De Amsterdamse begunstigen spelen het stukken beter dan de Canadese groep Spoculum Musicae die het vorig jaar uitbracht.

Roland de Beer